

A CSEHSZLOVÁK-SZUDÉTANÉMET KIEGYEZÉS KÍSÉRLETE

AZ ELMÚLT ÉV ŐSZE ÓTA Csehszlovákia belpolitikájának előterében a kisebbségekkel való kiegyezés kérdése áll.

A közvélemény Benes elnökké választása óta várta ezt a ejlődést, mert tudta, hogy az új elnök, aki a „felszabadítónak“ elnevezett Masaryk után az „egységesítő“ jelzõt óhajtja elnyerni, feltétlenül megkísérli a pozitív viszony kiépítését a kisebbségekkel és igyekszik eltüntetni az egyik legnagyobb „malaise“-t a csehszlovák belpolitikából. Tervét 1936 őszen szudétanémet és szlovenszkói utazásaival kezdte megvalósítani. Első útja Reichenbergbe vezetett, ahol beszédet intézett a németekhez, majd bejárta Szlovenszkó nyugati részét és érintkezést keresett a magyarokkal. Az utazásokat nagy reménykedés előzte meg a kisebbségi táborokban, s a reményt szította a cseh sajtóban megjelent számos kommentár is, amely mind nagy politikai tetteket várt az elnök látogatásaitól. De a pozitív bejelentések nem következtek be s a kisebbségek csakhamar csalódottan hanyatlottak vissza régi pesszimizmusukba. Az előlegzett bizalom elhirtelenkedettnek bizonyult, mert az elnöki látogatások után minden a régiben maradt.

Néhány hónap múlva azonban kitűnt, hogy az eddigi viszony, főleg az a feszültség, amely a prágai kormány és a szudétanémetek között van, tarthatatlanná vált, mert híre a külföldön, még a szövetségeseknél is, bizonyos nyugtalanságot keltett és rontotta a köztársaság jó hírét. Henlein szudétanémet pártja, amely az 1934-i csehszlovákjai választásokon megkapta a köztársaság németjei szavazatainak 66 százalékát, a választások után megkísérelte, hogy közeledést keressen a csehszlovák pártokhoz, főleg az agrárokhoz. Amikor kitűnt, hogy ez lehetetlen és a szudétanémet többség céljait a legtávolabbról sem tudja elérni Prágában, a nagy német párt hozzálátott a külföld felvilágosításához és panaszait nemzetközi fórumok elé vitte. Henlein, valószínűleg birodalmi német segítséggel, megfelelő összeköttetésekre tett szert Londonban, számos előadást tartott előkelő angol társaságokban s az angol sajtó egy részét is sikerült megnyernie. Egyik munkatársa, Rutha építész, teljesen Masaryk és Benes régi módszereivel dolgozott az angol közvélemény megnyerésén, s az antibolsevista világpropaganda megkönnyítette munkáját. Egymásután jelentek meg az angol lapokban a szudétanémet problémával foglalkozó cikkek, s Rothermere, Garwin fejtegetései, a Prága-ellenes

angol képviselők felszólalásai az akóházban csakhamar komoly kellemtelenséget jelentettek. A ma uralkodó angol közvélemény ugyan nem akar hallani a Csehszlovákia létét fenyegető megoldásokról, s ezt az illetékes miniszterek többször nyomatékosan ki is fejezték, de ugyanakkor értésére adták Prágának, hogy a szudétanémetekkel meg kell egyezni, különben az angol közönség előtt nehéz lesz a csehszlovák rokonszenvet megindokolni.

Benes elaludt őszi ígéretei után így vált ismét aktuálissá a szudétanémet probléma megoldása, mert jelentkezni kezdett a Henleinéktől szított külföldi hangulat hatása. Időközben a kisebbségekkel való megegyezés feladata Hodza Milán miniszterelnökre hárult át, akinek 1926 óta, amikor előkészítette az első német-cseh kiegyezést, volt már némi gyakorlata ezen a téren, s aki különben sem nézte szívesen, hogy Benes elnök közbelépésével a kisebbségekkel való tárgyalások kezdeménye kicsúszik az agrárpárt kezéből és parlamenti szférából más térre költözik át. Már ősszel, Benes utazásaival párhuzamosan munkához látott s csakhamar az ő irodájába futottak össze a tárgyalások számai. A kisebbségi kérdésben két felfogás uralkodik az illetékes prágai politikusoknál. Az egyik felfogás szerint a köztársaságban régen meg van oldva minden kisebbségi probléma, a nemzetiségek több jogot élveznek, mint amennyi jár nekik, s a meglévő helyzetet nem lehet és nem szabad változtatni. Ezt az álláspontot különösképp éppen egy szociáldemokrata miniszter képviseli: Dérer Iván, aki szlovenszkói beszédeiben számtalanszor hangoztatta, hogy a kisebbségek mindent megkaptak, amit megkaphattak s a kisebbségi kérdés Csehszlovákiában régóta a legigazságosabban meg van oldva. E merev felfogással ellentétben egy másik csoport, — érdekes, hogy éppen a reakciónak és sovínisztának nevezett agrárpárt, — azt hangoztatja, hogy a kisebbségi probléma nincs véglegesen elintézve, a nemzetiségeknek sok jogos panaszuk van, s a kormányzat feladata, sőt eltökélt szándéka, hogy átfogó intézkedésekkel hozzálasson e bajok orvoslásához és végleg pacifikálja a kisebbségeket. Ezt a felfogást — Benesen kívül — elsősorban Hodza Milán képviselte és hangoztatta, nem csoda tehát, hogy amikor szükségesnek mutatkozott a kérdés rendezése, Hodza Milán került a kormány részéről a tárgyalások előterébe.

Jogosan fölvehetjük a kérdést, min múlik az, hogy a szudétanémet problémát nem sikerül tökéletesen megoldani annak ellenére, hogy a kormány is hajlandó a megoldást előmozdítani? A bonyodalmaknak több okuk van. Az első ok gazdasági. A három és fél millió szudétanémet, épp úgy mint a háromnegyed millió magyar, negyed millió lengyel, de rajtuk kívül a két és fél millió szlovák és háromnegyed millió ruszin is, elsősorban gazdasági követelményekkel áll elő, (sőt a kulturális kívánságok nagy része is kiadást jelent: az új iskolák építése, az új kisebbségi hivatalnokok ellátása, stb.) a pénz pedig ritka jószág a krízis éveiben. Ami van, az államnemzet, a többségi pártok igényeinek kielégítésére szükséges, mert csak így biztosítható az összhang a koalíciós-pártok között. Lehetetlennek mutatkozott, hogy a rendelkezésre álló összegek jelentős részét a kisebbségek „túlzott igényeinek“ kielégítésére fordítsák, mert mindenekelőtt az állam-

nemzetet kellett teljes erővel istápolni és megóvni a válság végzetes következményeitől. Néhány év óta tehát a kormány gazdaságilag annyit sem tehetett a kisebbségekért, mint előbb, a prosperitás éveiben. De a kiegyezés lehetősége politikailag is csökkent, amióta Henlein elsodró erővel győzött a szudétanémetek között, a németek belső és kihasználható ellentétei megszűntek és a többségében összeforrt nemzet nem elégedett meg többé részleteredményekkel, hanem a csehszlovákiai németiség ügyeinek alapvető, becsületes és a német faj rangját és fejlődését visszavonhatatlanul biztosító követelményekkel lépett elő.

HENLEIN ÁLLANDÓAN hangoztatta készségét a megegyezésre, de feltételei teljesítéséről az államnép hallani sem akart. Az erejüknek és rangjának tudatára ébredt németek alapvető követelésükül a teljes kultúraautonómiát állították föl. Meggyőződésük szerint a három és fél millió, magaskultúrájú, összetartó, egységes, nemzeti rendeltetését érző, többnyire összefüggő területen keveredés nélkül lakó szudétanémetiséget megilleti annak az önállóságnak legalább egy részlete, amit 800.000 albán, 300.000 luxemburgi vagy akár a 2 és fél millió dán, norvég vagy ugyancsak egy más állam keretében 3 millió ír élvez. A németiség nemzeti káderei Henlein szerint csak autonómiával biztosíthatók s gazdasági prosperitása is elképzelhetetlen nélküle. Az iparos német polgárság aránylag a legtöbb adót fizeti a köztársaságban, a német proletár mégis kevéshez jut a befolyt összegből: ezen a hibán is csak autonóm gazdálkodással lehet segíteni. A csehszlovákiai németek addig nem elégülhetnek ki, mondja, amíg el nem érik az államnépnek azt a rangját, amit például az évekkel ezelőtt még kisebbségi sorban élő négymillió katalán élvez Spanyolországban, vagy amit a négymillió flamand hosszú politikai harcok árán kivívott Belgiumban.

Henlein pártja egyszóval új érat nyitó rendezést kíván, olyasfélét, mint ami Belgiumban, Írországban, Katalániában történt, vagy ami évszázadok alatt Svájcban kifejlődött, s ami minden körülmények között biztosítja a szudétanémetek népi, nemzeti és gazdasági fejlődését. Csehszlovákia állami létét szerinte ez az autonómia nem fenyegetné, de megtörné az uralkodó népnek azt a fikcióját, hogy Csehszlovákia nemzeti állam, amelyet a cseh, illetve a csehszlovák nép akarata teremtett meg s így azt az irányt kell követnie, amit a győztes és uralkodó államnép kiszab. A szudétanémetek követelései között több olyan szerepel, ami Prága szerint ellentétben áll a csehszlovák nemzet belső szuverenitásával. Így például Henlein azt kívánja, hogy Prága tartsa tiszteletben a kisebbségek érdekeit a külpolitikában, a hadseregben és a nemzetközi kereskedelempolitikában is. Ne folytasson például németellenes európai politikát, hanem illeszkedjék be a középeurópai koncepcióba és béküljön ki szomszédaival, ne kacérkodjék a szovjettel, mert ezzel sérti az ötmilliók kisebbség világnézetét. Hadseregét ne építse ki németellenes eszközzé, külkereskedelmében közeledjék a német-olasz középeurópai blokkhoz és ne áldozza fel az egészséges kereskedelmi lehetőségeket távoli szövet-

ségesekért. Ilyen körülmények között, amíg Prágában az az elv uralkodik, hogy „Csehszlovákia csehszlovák nemzeti állam“, lehetetlen őszintén megegyezni a nemzeti és népi öntudatra ébredt és vendégnépként élni nem akaró szudétánémetséggel. Az „egyenrangúság“ ma csak papíron van meg Henlein szerint, de nem a gyakorlatban és az érzelmeiben. Csehszlovákia a csehszlovákoké, mondja a hivatalos prágai fölfogás, az történik benne, s az állam azt az irányt követi, amit a csehszlovák többség akar, azaz a kisebbségek politikai érzelmeire senki sem lehet tekintettel, legfeljebb néha-néha anyagi és kulturális kívánságaikra. S ez az érzelmi probléma gyakran komoly bonyodalmakat okoz, különösen amióta a németiség túlnyomó többségben homlokegyenest más politikai nézetet vall, mint a demokrácia mellett kitaró cseh tömeg. A szudétánémet oroszellenes, franciaellenes, a vezéri elv híve, — a cseh oroszbarát, franciabarát, demokrata. Míg tehát a jobboldalibb gondolkozású szlovákokkal a szudétánémetek a nemzeti ellentét ellenére ki tudnának egyezni, a cseh-német külső-belső ellentét állandóan összeütközik s egyetlen kereten belül nem tud feloldódni. Henlein éppen ezért a csehszlovák államon belül egy külön keretet, autonómiát kíván a szudétánémetségnek.

Azt akarja, hogy a köztársaságban élő németeket ne mint egyedet kezeljék, akiknek bizonyos általános emberi jogaik vannak, hanem Prága tekintse a németiséget mint egységet, mint olyan testületet, amely zártan és önállóan része az államnak. (In ihrer Gesamtheit als Körperschaft des öffentlichen Rechtes mit einheitlicher Vertretung zu betrachten.) A csehek és a szudétánémetek felfogásában itt a különbség. A csehek csak a meglévő kereteken belül hajlandók a németeknek bizonyos gazdasági és kulturális engedményeket tenni mint németnyelvű egyedeknek, de nem hajlandók feláldozni a csehszlovák nemzeti állam eszméjét és nem hajlandók a németiséget mint önálló nemzeti testületet elismerni az ország határain belül. Henlein németjei viszont ezt követelik a nemzetek önrendelkezési jogára hivatkozva. Népiségük határainak védelmét, népi önkormányzatukat és az 1918 óta elkövetett gazdasági és kulturális hibák jóvátételét, 1934-ig is megvoltak e követelések de a sok pártra bomlott, egymás között vitatkozó kisebbség nem tudott súlyt adni nekik. Henlein győzelme óta a helyzet megváltozott, a németek önérzete, elszántsága és átütőereje megnőtt s ma valóban az írekhez, flamandokhoz, katalánokhoz hasonló lendülettel küzdenek határozottan felismert céljaikért.

A SZUDÉTÁNÉMET PART nyomása a kül- és a belföldön óriási. A kormány kénytelen volt megkísérelni, hogy olyan kiegyezésfélét teremtsen, amely a csehszlovák állameszme keretein belül próbálja kielégíteni a németeket. Henlein alapkövetelései (autonómia, a németiség mint nemzeti testület, amely vétót mondhat a külpolitikai irányzat kérdéseiben is) teljesíthetetlenek. A szudétánémet pártra, mint mondtuk, Prága azért is ellenséges szemmel néz, mert a németiség ma nem sokat tart a demokratikus pártrendszerekről és az ilyen ideológián felépülő cseh rendszer helyett a pártnélküli, a Führerség alapjára helyezkedő, a totalitást és a népi hierarchiát hirdető német politikai

elképzeléseket választotta eszményképének. Prága kénytelen volt tehát a régi német kisebbségi világ olyan maradványai után nézni, amelyek alkalmasak és hajlandók a prágai kisebbségi elv elfogadására és a szudétanémetiség problémáit a német nép többségétől eltérően hajlandók a mai keretek között megoldani, megelégszenek apróságokkal, néhány új hivatalnokkal, iskolával, pár ezer koronás szubvenciókkal, miniszteri tárcákkal s nem tartják szükségesnek, hogy a németiség „állammá váljék az államban“ s mint önálló nemzeti egység helyezkedjék a csehszlovák nemzeti egység mellé. Olyanokkal tárgyalni, akik megelégszenek az alárendeltséggel, ha az uralkodó nép a kisebbségi jogokat tiszteletben tartja. Vannak ilyenek. A Prágával való kiegyezést kívánó németeket „aktivistáknak“ hívják a német táborban. Ezek felfogása szerint Henleinék követelései teljesíthetetlenek, a szudétanémet párt harca meddő, s az örök passzivitás többet árt, mint használ. Az adott körülmények között lehetetlen az „egészre menni“, mert e kilátástalan harcban amúgyis a csehek győznek és végleg legyöngítik a németeket. Más módszert kell tehát követni: keresni a mai lehetőségeken belül a kiegyezést, apró, de gyakorlati és a németiség sorsát fokozatosan biztosító privilégiumokkal megelégedni, a parlamenti helyzetekben ügyes taktikával kiharcolni azt, amit lehet, ott lenni a kormányzásban, mindenbe beleszólni és állandóan képviselni a német érdekeket. Henlein pártja nem törődik a hétköznapokkal s egy nagy elvet kerget, miközben árokba zuhan, pedig az elv nem fontos, fontosak a kis realitások, a kulturális és a gazdasági előnyök, amelyek egyre jobban biztosítják a németiség létét, meggátolják lemorzsolódását, megkönnyítik a német egyedek életét a köztársaságban.

Az aktivisták e felfogásában kétségtelenül sok olcsó józanság és meghunyászkodó gyakorlatosság van. Hasonlít ahhoz a magatartáshoz, amellyel például a zsidóság illeszkedik be egy-egy gazdanép keretei közé és ahhoz is, ahogy a periféria-németiség évszázadok óta élt olyan országokban, ahová mint telepes, vagy kereskedő jött és szétszóródva elhelyezkedett. E németek csak anyagi érvényesülésükkel törődtek, kultúrájukat és nyelvüket ugyan féltékenyen és szívósan őrizték, de jóformán csak a családon belül, vagy kis városi testületekben, s nemzeti egységükkel, a népközösség ideáljaival, vajmi keveset törődtek. Az eredmény természetesen az lett, hogy sok helyen, — a szívós nyelv- és kultúrápolás ellenére, — mégis felszívódtak a vendéglátó nemzetbe, amit főleg Középeurópa városainak története bizonyít. Amióta Hitler hatni kezdett, a nemzeti szempontból indolens német ember típusa eltűnt Középeurópából s a régi nemtörődöm lényeket határtalan nemzeti öntudat rázta át. A népi egységgel szemben közömbös német csehszlovákiai típusa ugyancsak kiveszőben van, pedig itt volt a legnagyobb számban. Az aktivizmus belső erejét megtörte a hitleri ébresztés, — de nem csak ez. A csehszlovákiai aktivizmus kudarcának más oka is van, s az adott helyzetben éppen ez a döntő.

Ha az aktivisták érvei újkeletűek és kipróbálatlanok volnának, a szudétanémetiség talán elfogadná őket. De a helyzet az, hogy egyszer már elfogadta s tíz éves tapasztalat után kénytelen volt rájönni, hogy nem érnek semmit. A csehszlovákiai német aktivizmus gondolata a

megpróbáltatások első évei után 1926-ban keletkezett és győzött a köztársaságban, s a három legnagyobb német párt, a német agrárok, keresztényszocialisták és szociáldemokraták, felváltva beléptek a prágai kormányba, hogy kipróbálják, vajjon bévülről enyhíthető-e a németekre nehezedő nyomás és a felkínált együttműködés fejében a csehek tényleg megváltoztatják-e a németekkel szemben követett politikájukat. 1926-tól 1934-ig kitűnt, hogy a remények nem valósultak meg. A németiség továbbra is háttérbe szorult, sőt amikor 1931 körül elérkezett a gazdasági krízis, s a kormány — mint előbb vázoltuk — a többségi nemzet politikai egységének megmentése érdekében kénytelen volt minden gazdasági erejét a csehszlovák nemzet támogatására összpontosítani, a szudétanémetiséget soha nem látott gazdasági nyomor lepte meg, majd a németországi események hatásának megtorlásaképpen, soha nem tapasztalt szigorral léptek fel új politikai elképzeléseivel és elindulásaival szemben. Ennek a visszavetésnek elkeserítő légkörében múlt ki az aktivista eszme és született meg a Henlein-mozgalom. Kitűnt, hogy az aktivizmus érvei papirosérvek voltak. Az aktivista miniszterek nem tudtak — Henlein szerint nem akartak — komoly eredményt elérni, Prága nem fizetett az együttműködésért, s hiába közeledett a németiség alázatosan a kormány felé, a csehszlovák nemzeti állam eszméje tovább uralkodón, tovább terjeszkedett s mindenkit mellőzön az államban, aki nem tartozón a nemzeti államnéphez. Talán az aktivista miniszterek gyengesége, talán a csehszlovákok nemzeti aspirációi okozták a kiábrándulást, de tény, hogy az 1934-es választásokon összeomlón az aktivizmus.

A VÁLASZTÁSOK UTÁN mégis megmaradtak a német aktivista pártok törmelékei s a prágai kormány velük igyekezett menteni a menthetőt. A német agrárpárt, a német szociáldemokrata párt és a német keresztényszocialista párt törpepártokká olvadtak le, egyenkint alig öt-hat képviselővel s összevéve a német szavazatoknak alig 20—25 százalékával. De léteztek és vereségük következtében hajlékony eszközökké váltak Prága kezében. Amikor tíz év előtt megszületett az aktivizmus, a német nép többsége e pártok mögött állt, ma alig maradt meg több belőlük, mint a bársonyszék. A három tárcanélküli miniszternek nincsen túlsók teendője. Tábor nélkül sütkérezik Prága kegyében s jellemző, hogy parányi minisztériumuk egyik legnagyobb költségvetési kiadási tétele az új autó volt, amit mindegyik német miniszter kapott. Amikor a külföldi propaganda ellensúlyozására szükségessé vált a német-cseh megegyezés siettetése, s Hodza Milán kereste a lehetőségeket, hogy miként teremthető meg egy ilyen megegyezésféle, anélkül, hogy a csehszlovák nemzeti állameszme rendszerén változtatni kellene, a kormány tekintete a tartalékban lévő három miniszterre esett és vele egyezett meg, mint a köztársaság németjeinek képviselőivel. Február 19-én Hodza Milán és a három német tárcanélküli miniszter: Spina, Czech és Zadina aláírták a megállapodást, amelyet a csehszlovák kormányssajtó a bel- és a külföldön mint a tető alá hozott nagy békeművet mutatott be a világnak. Némi propagandával és reklámmal könnyű volt ezt elérni, mert a csehszlovák bel-

viszonyokat nem ismerő Európát könnyű megnyerni, — csak éppen a szudétánémetek többsége nem volt megelégedve a nélkülök teremtett kiegyezéssel és Henleinék teljes erővel tiltakoztak ellene. Ha szemügyre vesszük a megegyezés szövegét, megállapíthatjuk, hogy a néhány benne foglalt ígéret nem lehet elegendő a három és fél milliós nemzeti öntudatra ébredt, magaskultúrájú és egységes nép kielégítésére. A német aktivizmus kezdetén a pártok a kormánytámogatás fejében sokkal szebb ígéretekre kaptak. Ma már az ígéretek is kisebbek lettek, mint annakidején, eltekintve attól, hogy a régi remények nem valósultak meg. A német aktivisták most megelégszenek azokkal a minimális és nemzetközileg garantált kisebbségi jogokkal, amelyeket az alkotmánytörvény amúgyis előír, azaz a megegyezés szövege semmi egyéb, mint megismétlése azoknak az ígéreteknek, amelyek teljesítését már a békeszerződések garantálták.

A hivatalos közlésből megtudjuk, hogy a kormány elfogadta az aktivista német pártok emlékiratának öt főpontját, míg kettő elintézését a parlamentre bízta. A február 20-án kiadott hivatalos jelentés egyébként általánosságokban mozog. Mindenekelőtt leszögezi, hogy a kormány a német iparvidék lakosságának anyagi jólétéről eddig is gondoskodott, de a jövőben még inkább gondoskodni fog. Megígéri, hogy a közmunkáknál német vidéken csak német munkásokat alkalmaznak és utasítja a helyi hatóságokat, hogy az állapotokat ilyen szellemben ellenőrizzék. A szociális gondoskodás terén a németek igényeivel többet fognak törődni, mint eddig. A beruházásoknál figyelembe veszik a német cégeket és vállalatokat. Az államszolgálatba új német nemzetiségű hivatalnokokat vesznek fel s pótolják az ezen a téren mutatkozó hiányokat. A német színjátszás, tudomány és művészet megkapja az e célra fordított állami szubvenciók húsz százalékát, mert a németeket arányszámuknál fogva ennyi illet meg. A nyelvkérdésben ugyancsak kedvezményeket tettek: a bíróságok a háromezer lakosnál kisebb német községekben kétnyelvű iratokkal érintkezhetnek a felekkel. Az ígéretek sehol sem lépik át a kisebbségek garantált jogait s csupa olyat tartalmaznak, többnyire apróságokat, amit már régen meg kellett volna valósítani.

A három német miniszter megelégedett ez ígéretekkel és készséggel résztvett abban a nagyarányú reklámhadjáratban, amely az apró kedvezményeket hatalmas megegyezésnek állította be a kül- és a belföldön. Néhány ambiciózus német hivatalnok előlép, az állam szolgálatába felvesznek 100—150 német nemzetiségű gyakornokot egyenkint 5—600 Ke havi fizetéssel, a prágai német színház milliós hiányát néhány ezer koronával enyhítik, felemelik egy-két német intézmény jelentéktelen szubvencióját, esetleg 5000 koronás német irodalmi díjat írnak ki, amit berlini emigráns fog megnyerni Prágában, talán a prágai német klinika is kap majd új épületet, ahová átviszik a régi túltömött házból a betegeket, nem szüntetik meg néhány iskolát, amit meg akartak szüntetni, egynéhány prágai német gyáros állami megrendeléseket kap, — ennyi biztosan történik. Mindenestre jól esik néhány ezer németnek (s az aktivisták azt mondják: „ez is jobb, mint semmi“), de dugsegélyekkel lehetetlen a németek

és a csehek alapvető ellentéteit szabályoznia lehetetlen az öntudatra ébredt nép politikai igényeit kielégíteni. A megegyezés néhány millióba kerül. Ezt az összeget a kormány akár a propagandaalapról kifizetheti, az európai reklám megér ennyit.

HENLEIN SZUDÉTANÉMET PÁRTJA erélyesen visszautasította az aktivisták és Hodza kiegyezését, amelyet nem tekinthet érvényesnek, mert a német nép elenyésző kisebbsége kötötte Prágával a többség meghallgatása nélkül. Alig csillapodott le a prágai kormányajtó ünnepi hangulata, Henlein február 28-i aussigi beszédében vázolta a szudétánémetek követeléseinek „igazi programját” és bejelentette, mit fog tenni, ha ezeket a német kívánságokat a kormány nem teljesíti. Az aussigi nyilatkozatnak komoly jelentősége van a németek és a csehek viszonyának történetében, mert először történt, hogy a szudétánémetség túlnyomó többségét képviselő népvezér nemcsak gyakorlati, hanem elméleti programját is kinyilvánította, s mintegy kijelölte a helyet, ahol a szudétánémetség Közép-Európában áll. A nyilatkozatból mindenekelőtt azt látni, hogy a szudétánémetség az elmúlt két-három év alatt nagy erjedésen esett át, megtörtént a kívánságok öntudatosítása és az eddig politikai összeél nélkül élő szétszórt német egyedekből egységes nemzet lett, közös nemzeti kívánságokkal és célokkal, hasonlóképpen mintahogy az elmúlt évtizedekben nemzeti öntudat keletkezett a katalánok, a flamandok, az írek vagy régebben, Stur idejében a szlovákok között. A felállított program többé nem áll egyéni és emberi követelésekből, hanem nemzetiekből és kollektivekből. E követelések merészek és szokatlanul nagyok, de Henlein elég energiát érez magában érvényesítésükre. Aussigi beszéde mindenestre megadja az irányt, amelyben a német-cseh politika a jövőben haladni fog, érzékelteti a légkört és szemünk elé vetíti, hogy csaknem húszéves küzdelem után hová fejlődött a cseh-német viszony. Megmutatja, hogy a német népiség gondolata belső elváltozást okozott a szudétánémetségben és a nemzetrészt ma nyomatékosan tud követelni olyanokat, amikre régebben gondolni alig merészelt. Ebből a szempontból az aussigi beszéd fontos középeurópai dokumentum, mely hatással lehet más középeurópai német kisebbségekre is.

Henlein az aktivisták és Hodza megegyezésével szemben mindenekelőtt felvázolja az igazi megegyezés alapjait. Leszögezi, hogy a csehszlovák állam alapján áll és a meglévő államkereteken belül kíván megegyezni, mert főkövetelése: a szudétánémet önkormányzat nem áll ellentétben az alkotmánnyal és nem sérti az állam szuverénitását, legfeljebb a „nemzeti állam” fikcióját töri meg és Svájcra változtatja a köztársaságot. Henlein főgondolatai a következők:

i. Az önkormányzat nem áll ellentétben az állam egységével, mert nem érinti az állam határait és szuverénitását, ellenben biztosítja a nemzeti kataszter alapján kimutatott nemzetiségekhez tartozó állampolgárok szabad fejlődését.

1. Egy népcsoport tagjai csak akkor foghatók össze hathatósan, ha teljességükben mint egységes képvisellel rendelkező testületet ismerik el őket. Képviselötüknek élvezni kell azt a jogot, hogy

egyenrangú félként vehessen részt az állam kiépítésében, önálló és közvetett hatáskörrel, de az állami ügyeken kívül autonóm módon törődhessék saját népi ügyeivel is.

3. Ezzel az önkormányzattal és testületi képvisellel lehetővé válik, hogy a kisebbség a saját települési területén a sorsát önmaga intézze és a központi kormányzatban hathatósan érvényesítse összességének nézeteit.

4. Az önkormányzatot megfelelő törvényekkel biztosítani kell.

Henlein ezekre az alapelvekre kívánja építeni a németek jogait Csehszlovákiában. Gyakorlati követeléseí pedig: 1. A szudétanémet haza védelme és a német nép települési határainak biztosítása. 2. A teljes önkormányzati rendszer azonnali elismerése. 3. A németség rovására 1918 óta elkövetett hibák jóvátétele.

Az önkormányzat a következőkre terjedne ki: kulturális ügyek, szociális gondoskodás és a munka igazságos kiosztása, szociális biztosítás, a gazdasági erők fejlesztése, a közigazgatás ellenőrzése, az állam megszervezésében való részvétel, a pénzügyi kormányzásban való együttműködés.

Az autonómia megadásáról a kormány hallani sem akar. Hiszen a szlovákoknak sem hajlandó megadni a Hlinkáéktól követelt önkormányzatot, s a rutének is nehezen kapják meg az autonómiát, annak ellenére, hogy az alkotmánytörvény előírja. Ha a németek elérnék céljukat, a ruszin, szlovák, magyar, lengyel önkormányzati kívánságokat ugyancsak teljesíteni kellene, ami az állam egységének szétbontásához és a csehszlovák nemzeti állameszme eltűnéséhez vezetne. Ez ellen pedig Prága minden erejével küzdeni fog.

Henlein követeléseí merészek, de tudja, hogy a nép mögötte áll, pártjának belviszonyai rendezettek, emberei fegyelmezettek s ezért elég erőt érez magában. Az aussígi beszédben új választásokat követelt, mert az előjelekből arra következtetett, hogy a ma megejtett választásoknál a szudétanémet párt még 20—30 százalékkal több szavazatot kapna, mint legutóbb és az aktivista pártok végkép eltűnének. A prágai kormány is tudatában van a hatalmas és csaknem 1,2 millió szavazatot kapott Henlein-párt erejének, külföldi érvényének s ezért túri a pártot, annak ellenére, hogy a legszivesebben feloszlátná, mint 1933-ban tette a szudétanémet nemzeti szocialista és nemzeti párttal. Ma nemzetközi esemény volna, ha a köztársaság legerősebb pártját rendőri intézkedésekkel akarnák megsemmisíteni és nem szolgálna a demokrácia nagyobb dicsőségére. Henlein rendkívül ügyes taktikus, szigorúan ragaszkodik a törvényekhez és a legitimitáshoz, állandóan hangoztatja lojalitását és a csehszlovák államhoz való ragaszkodását és programjának merész javaslatain kívül a legcsekélyebb okot sem szolgáltatja arra, hogy a hatóságok közbelépjenek. De Prága a szudétanémet kívánságokat természetesen nem fogja teljesíteni és az aktivistákkal kötött „kis megoldásokkal“ kísérletezik. Mít tesz Henlein, ha terveit elutasítják és a parlamentben elszigetelik? A német nép elvégre eredményeket vár és ha Henlein túlsókat fog követelni, anélkül hogy legalább részleteredményeket érne el, ha szava örökké csak pusztában elhangzó szó lesz, megvan a veszély arra, hogy

a nép elfordul a meddő politikától. Hodza Milán március 13-án az újságírók vacsoráján mondott beszédében kijelentette, hogy mindaddig nem lehet a német-csehszlovák megegyezés sikeréről beszélni, amíg annak eredményei nem láthatók. Egy évet kért a munka megvalósítására. Prága most igyekszik a szudétanémet pártot tehetetlenségre kárhóztatni, — de az aussigi beszédben Henlein vázolta közvetlen terveit is. Pártja a parlamentben törvényjavaslatokat nyújt be, amelyek a köztársaság német problémáját alapvetően, de lojálisán rendeznék. Ha a kormánypártok elutasítják e javaslatokat és még módosítva sem hajlandók a németek ügyesen megfogalmazott, senkit nem sértő és csak elemi nemzeti jogokat kívánó törvényeit elfogadni, akkor a Henlein-párt arra a meggyőződésre jut, hogy a belföldön nem hajlandók együttműködni vele, s nem marad más hátra, mint a külfölddel megismertetni a német panaszokat. Henlein nem a népszövetséget akarja igénybe venni, hanem egyes országokban, főleg a „lovagias Angliában“ ugyanolyan módon óhajt agitálni, mint Masaryk és Benes tette a világháború alatt, csak éppen a legitimitás és a Csehszlovákiához való lojalitás határain belül marad. A rendelkezésére álló sajtó és politikai közvélemény segítségével bemutatja elutasított törvényjavaslatait s megkérdi az angoloktól, vajjon lehetetlenség-e az, amit a három és fél milliós szudétanémet nép kér. Felvázolja a lojalitáson és a csehszlovák szuverenitás alapján álló programját és ítéletet kér róla. A propaganda és az ellenpropaganda üy harca mindenesetre nagyarányúnak ígérkezik s a köztársaság közvéleménye feszülten figyeli a prágai kormány és a szudétanémet párt között folyó egyenlőtlen párviadalt, amely kezd egyre élesebb formákat ölteni.

SZVATKÓ PAL